

EDİRNE SARAYI (SARAY- I CEDİD- İ ÂMİRE)'NDAN GÜNÜMÜZE ULAŞABİLEN YAPILAR HAKKINDA*

*Mustafa ÖZER***

ÖZET

Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Âmire), Edirne'nin Sarayıçisi olarak adlandırılan bölgesinde, Tunca Nehri'nin batısındaki alanda, II. Murad'ın saltanatının son yıllarında, 1450 yılında inşa edilmeye başlanmış ve hemen her dönemdeki ilave ve onarımlarla büyük bir kompleks haline gelmiştir. Pek çok yapısı Fatih Sultan Mehmed zamanında inşa edilen ve bünyesinde çok farklı işlevli yaklaşık 100 civarında yapıyı barındıran bu saray, oldukça geniş bir alana yayılmaktaydı.

Edirne'nin Osmanlı topraklarına katıldığı 1361 yılından 19. yüzyıl sonlarına kadar yoğun bir kullanıma sahne olan ve pek çok tarihi olaya (Osmanlı- Rus ve Balkan Savaşları, IV. Mehmed'in sünnet şöleni, vd.) tanıklık eden Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Âmire), özellikle Osmanlı-Rus ve Balkan savaşları sırasında önemli ölçüde tahrip olmuş ve pek çok yapısı yıkılmıştır.

Saraydan *günümüze* az sayıda yapı ulaşmıştır. Bunlar arasında; *Matbah-ı Amire, Babüssade, Cihannüma Kasrı, Kum Kasrı Hamamı, Adalet Kasrı, Fatih Köprüsü, Kanuni Köprüsü, Şehabeddin Paşa Köprüsü, Av Köşkü, Su Maksemi, Namazgâhlı Çeşme*, vd. belirtilebilir. Günümüze ulaşabilen bu yapılardan bazıları harap durumda iken, bazıları da onarımlarla varlığını sürdürmektedir. Ruslar'ın 22 Ağustos 1829 yılında Edirne'yi istilası sırasında tahrip olan ve onarılan Edirne Sarayı, bu sıralarda cephanelik olarak kullanılmaktaydı. Ruslar'ın 1877'de yeniden Edirne'ye saldırısı üzerine, dönemin yetkili komutanlarının emriyle ateşe verilen saray yapıları büyük oranda yıkılmış ve çok az bir bölümü ayakta kalabilmiştir.

Kaynak ve yayınlardan öğrendiğimize göre Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Âmire)'nin; 117 Oda, 21 Divanhane, 18 Hamam, 8 Mescit, 17 Kapı, 13 Koğuş, 4 Kiler, 5 Mutfak, 17 Kasır ve 6 Köprü'den meydana geldiği anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu bilgiler, arşiv belgeleri üzerindeki incelemeler ile sahada yapılacak kazı ve araştırmalarla daha sağlıklı hale gelecektir. Bazı yayınlarda Edirne Sarayı'nda, 6.000 görevlinin yanı sıra 34.000 kişinin yaşadığı ve böylece Sarayı'nın toplam nüfusunun 40.000 olduğu ileri sürülmektedir.

Ülkemizin olduğu kadar dünyanın da en önemli kültürel mirasları arasında yer alan, Osmanlı Arkeolojisi ve saray hayatı bakımlarından büyük önem taşıyan Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Âmire)'de son

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, El-mek: mustafaozer@gmail.com

yıllarda; TBMM Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Edirne Valiliği ve Bahçeşehir Üniversitesi'nin kurumsal ilgi ve destekleriyle kazı, restorasyon ve koruma çalışmaları sürdürülmektedir. Gösterilen bu yakın ilgi ve destek, onlarca yıl kaderine terk edilen Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Âmire)'nin makus talihinin değişmesini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı Mimarisi, Saray, Osmanlı Arkeolojisi, Edirne.

THE BUILDINGS OF THE OTTOMAN IMPERIAL PALACE IN EDİRNE WHICH HAS BEEN REMAINED

ABSTRACT

The building program of the Imperial Palace (*Saray-ı Cedid-i Âmire*) started in the last years of Murad II's reign, in what is today the Sarayı Quarter of Edirne to the west of the Tunca River and eventually became a large complex with extensions and renovations dateable to almost every era. This palace, significant portions of which were built during the reign of Mehmed II (1451-1481), was comprised of nearly a hundred structures with various functions and was spread over a vast expanse.

The Imperial Palace (Sarayı- Cedid-i Âmire), remained in use for centuries and was witness to many important historical events (e.g. Mehmed IV's circumcision feast, the Ottoman-Russo Wars and the Balkan Wars, etc.). In the closing decades of the 19th and early 20th centuries, during the 1877- 78 Ottoman-Russo War and the 1910-1912 Balkan Wars, the palace suffered much destruction and many of its buildings were destroyed.

As a result only a few of its original structures are extant today. Among these are: the *Matbah-ı Amire* (Royal Kitchens), *Babüssaade* (Entrance Gateway), *Cihannüma Kasrı* (Eye on the World Pavilion), *Kum Kasrı* (Sand Pavilion) *Hamamı* (Bathhouse), *Adalet Kasrı* (Justice Pavilion), *Fatih Köprüsü* (Sultan Mehmed the Conqueror's Bridge), *Kanuni Köprüsü* (Sultan Süleyman the Lawgiver's Bridge), *Şehabeddin Paşa Köprüsü* (Şehabeddin Paşa's Bridge), *Av Köşkü* (Hunting Lodge), *Su Maksemi* (Water Depot), *Namazgâhlı Çeşme* (Fountain with Open Air Mosque). While some of these structures are in ruins, others are preserved and are currently undergoing restoration as part of the ongoing archaeological excavations of the Palace complex.

Key Words: Ottoman Empire, Ottoman Palace, Edirne, Ottoman Archaeology, Ottoman Architecture.

I. Giriş:

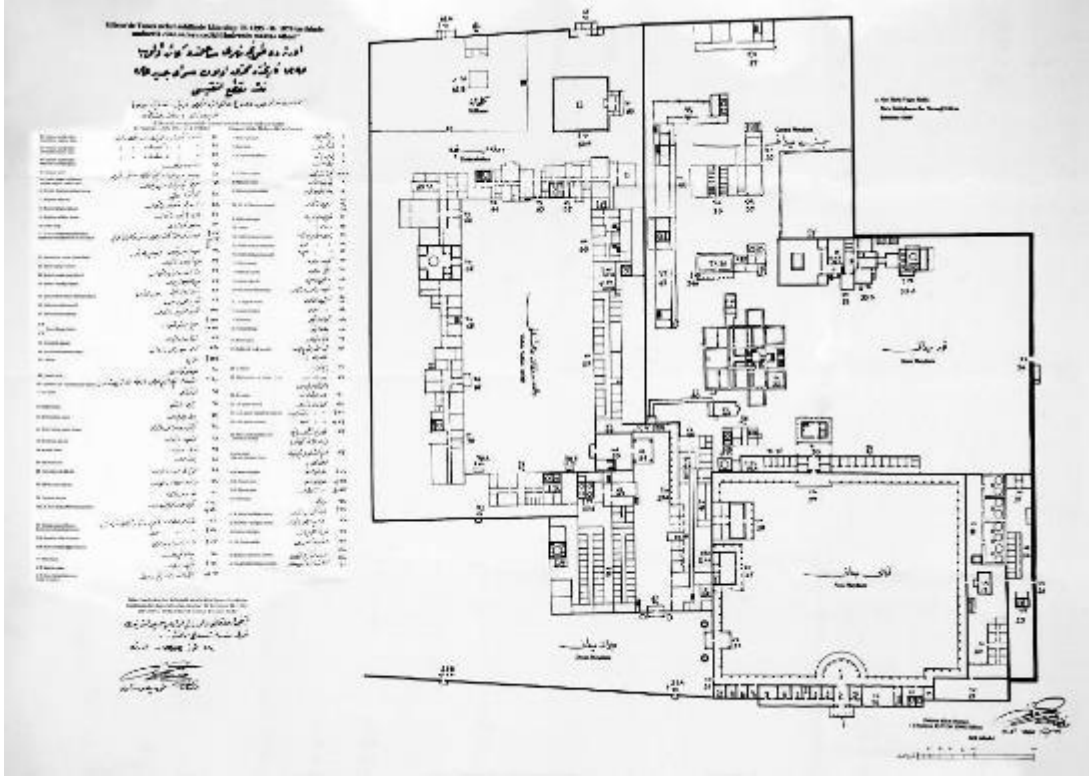
Edirne Sarayı, Edirne'nin Sarayı olarak adlandırılan bölgesinde, Tunca Nehri'nin batısındaki alanda, II. Murad'ın saltanatının son yıllarında, 1450 yılında inşa edilmeye başlanmış ve hemen her dönemdeki ilave ve onarımlarla büyük bir kompleks haline gelmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Pek çok yapısı Fatih Sultan Mehmed zamanında inşa edilen ve bünyesinde çok farklı işlevli yaklaşık 100 civarında yapıyı barındıran bu saray, oldukça geniş bir alana yayılmaktaydı.

**Edirne Sarayı'nın Avadis Benliyan tarafından hazırlanan 1905 tarihli vaziyet planı
(Rifat Osman'dan)**

İnşa edildiği tarihten, 19. yüzyıl sonlarına kadar yoğun bir kullanıma sahne olan ve pek çok tarihi olaya (Osmanlı- Rus ve Balkan Savaşları, IV. Mehmed'in sünnet şöleni, vd.) tanıklık eden Edirne Sarayı, özellikle Osmanlı-Rus ve Balkan savaşları sırasında önemli ölçüde tahrip olmuş ve pek çok yapısı yıkılmıştır.

Saraydan günümüze az sayıda yapı ulaşmıştır. Bunlar arasında; *Matbah-ı Amire*, *Babüssade*, *Cihannüma Kasrı*, *Kum Kasrı Hamamı*, *Adalet Kasrı*, *Fatih Köprüsü*, *Kanuni Köprüsü*, *Şehabeddin Paşa Köprüsü*, *Av Köşkü*, *Su Maksemi*, *Namazgâhlı Çeşme*, vd. belirtilebilir. Günümüze ulaşabilen bu yapılardan bazıları harap durumda iken, bazıları da onarımlarla varlığını sürdürmektedir.

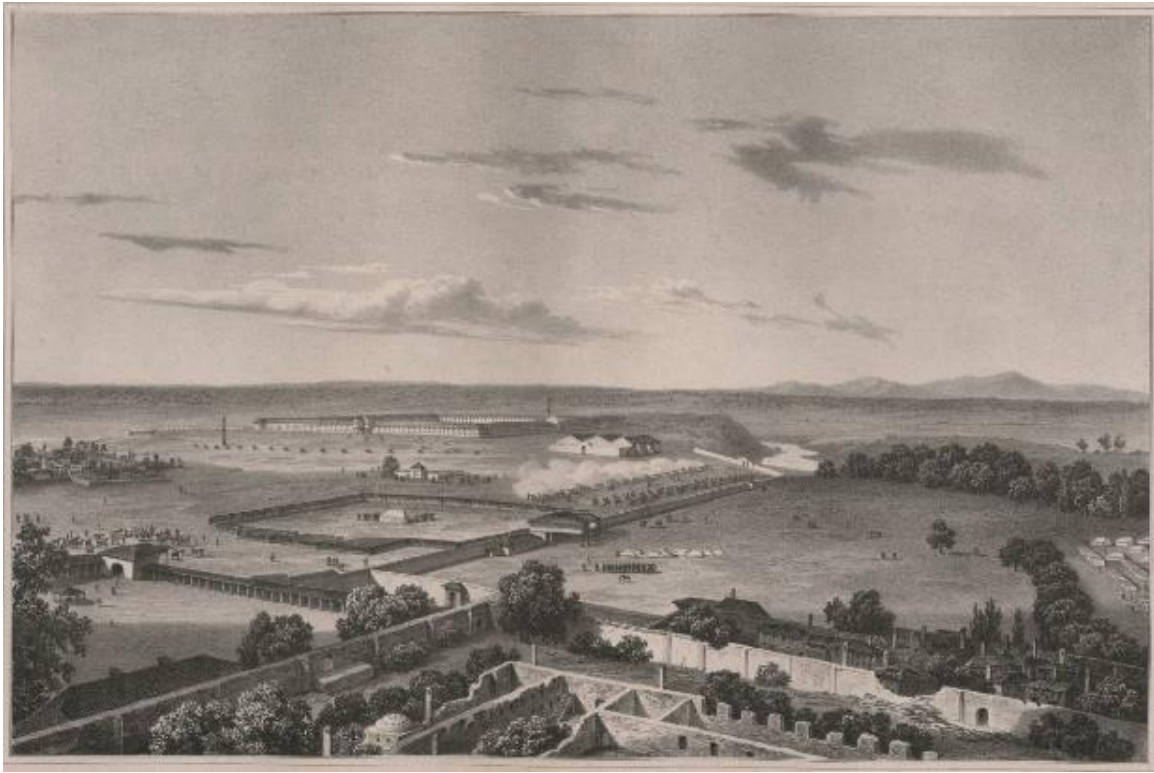
Ruslar'ın 22 Ağustos 1829 yılında Edirne'yi istilasını sırasında tahrip olan ve onarılan Edirne Sarayı, bu sıralarda cephanelik olarak kullanılmaktaydı.

Ruslar'ın 1877'de yeniden Edirne'ye saldırısı üzerine, ateşe verilen Saray yapıları büyük oranda yıkılmış ve çok az bir bölümü ayakta kalabilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

**Edirne Sarayı'nın genel görünümünü yansıtan bir gravür
(Sayger-Desarnod'dan, 1800'lü yıllar)**

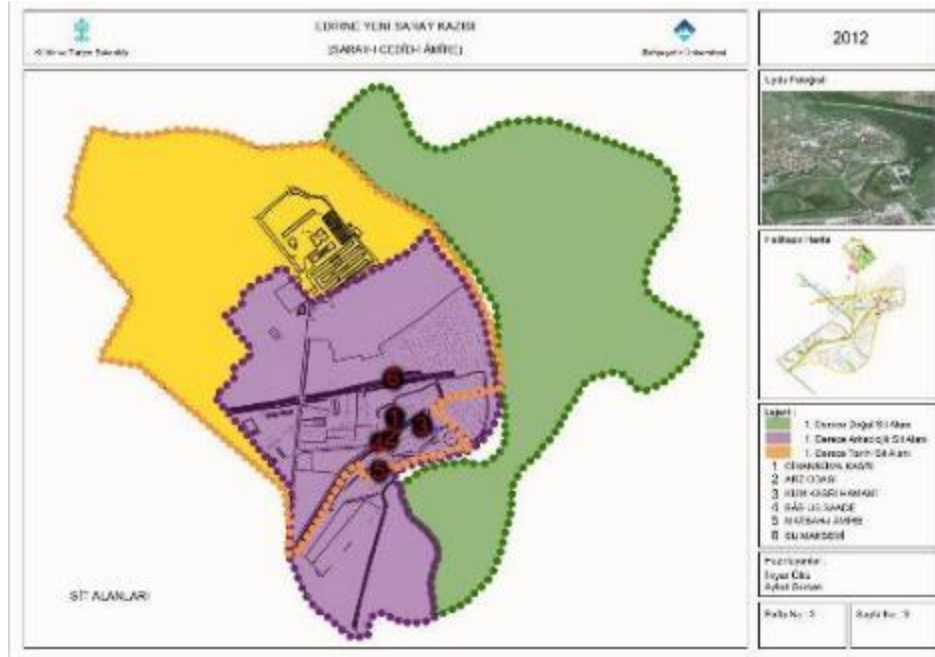
Edirne Sarayı'nın Dr. Rifat Osman tarafından yapılan kuşbakışı suluboya resmi (1923)

Kaynak ve yayınlardan öğrendiğimize göre Edirne Sarayı'nın; 117 Oda, 21 Divanhane, 18 Hamam, 8 Mescit, 17 Kapı, 13 Koğuş, 4 Kiler, 5 Mutfak, 17 Kasır ve 6 Köprü'den meydana geldiği anlaşılmaktadır¹. Kuşkusuz bu bilgiler, arşiv belgeleri üzerindeki incelemeler ile sahada yapılacak kazı ve araştırmalarla daha sağlıklı hale gelecektir.

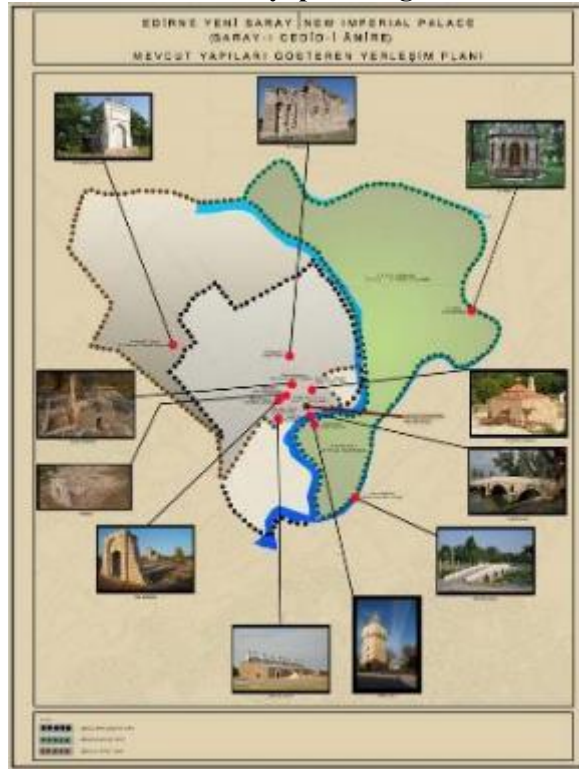
¹ Bkz. Rifat Osman, *Edirne Sarayı*, (Yay. Süheyl Ünver), Ankara, 1957, s. 2, 21- 40, 58- 105. Aynı eserin 2. sayfasındaki 1923 tarihli Edirne Sarayı'nın suluboya resmi; E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, 855- 886 (1451- 1481), C. III, İstanbul, 1973, s. 237- 239, 267; Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Haz. S. Ali Kahraman- Yücel Dağlı), C.3, Kitap 2, İstanbul, 2006, s. 591- 594; Ahmed Badi Efendi, *Riyaz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*, (Haz. N. Adıgüzel- R. Gündoğdu), C. 1/1, İstanbul, 2014, s. 77- 96; Tosyavizade Rifat Osman, *Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)*, (Yay. R. Kazancıgil), Edirne, 1994, s. 86-

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Edirne Sarayı'nın Onaylı sit sınırları ve mevcut yapılarını gösteren harita (EYSK arşivi)

Edirne Sarayı, Günümüze ulaşabilen yapıların lokalizasyonu (EYSK arşivi)

92;Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul, 1940, s. 43- 52; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul, 2013, s. 116- 145.

Ülkemizin olduğu kadar dünyanın da en önemli kültürel mirasları arasında yer alan, Osmanlı Arkeolojisi ve saray hayatı bakımlarından büyük önem taşıyan Edirne Sarayı'nda son yıllarda (2009 yılından bu yana); TBMM Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Edirne Valiliği ve Bahçeşehir Üniversitesi'nin kurumsal ilgi ve destekleriyle arkeolojik kazı, restorasyon ve koruma çalışmaları sürdürülmektedir. Gösterilen bu yakın ilgi ve destek, onlarca yıl kaderine terk edilen Edirne Sarayı'nın makus talihinin değişmesini sağlamıştır.

Bu çalışmada, Edirne Sarayı'nın inşa edildiği günden bu güne yaşamış olduğu olumsuzluklar sonrasında bugüne ulaşabilen yapıları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. İnşa edildiği dönemlerde büyük bir kent görünümünde olan Edirne Sarayı'ndan bugüne ulaşabilen az sayıdaki yapı; ya harap durumda ya da restore edilerek varlıklarını sürdürmektedirler.

A. Mevcut Yapılar:

1. Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı):

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin günümüze ulaşabilmiş az sayıdaki yapılarından olan ve Ak Ağalar Kapısı olarak da bilinen Bâb'üs- saâde, yakın zamanlarda gerçekleştirilen restorasyonla ayakta kalabilmiştir. Onaylı projesi doğrultusunda TBMM'nin desteği ile 2004 yılında restore edilen yapının duvar örgüsünde, özgün durumuna uymayan uygulamaların olduğu anlaşılmaktadır.

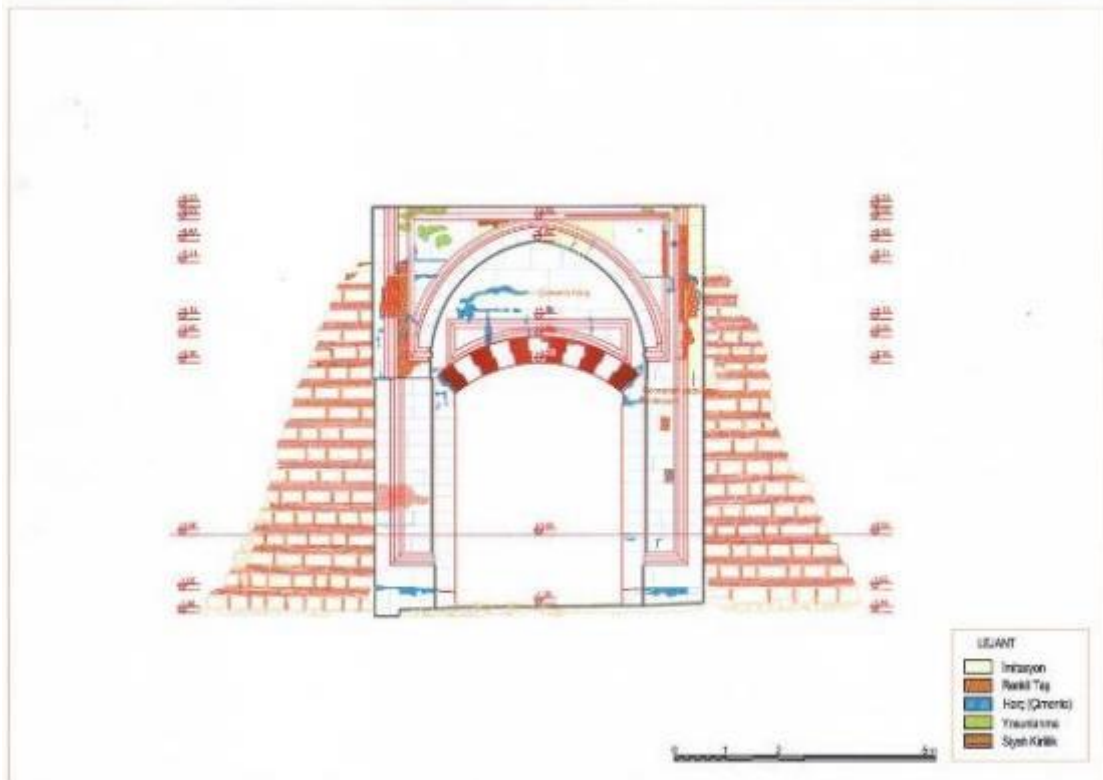
Edirne Sarayı, Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nın 1960'lı yıllardaki görünümü
(E. H. Ayverdi'den)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Edirne Sarayı, Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nın günümüzdeki durumu(EYSK arşivi)

Edirne Sarayı, Bâb'üs-saâde (Akağalar Kapısı)'nin batı cephesi (EYSK arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Bâb'üs saâde (Ak Ağalar Kapısı), Matbah-ı Âmire'nin kuzeydoğusunda, Alay Meydanı'na bakmakta ve Arz Odası, Ak Ağalar Hamamı ile Cihannûma Kasrı'nın da bulunduğu bir avluya geçişi sağlamaktadır.

Düzgün kesme küfeki taşından inşa edilen Bâb'üs saâde'nin özgün durumunu büyük ölçüde kaybettiği ve şimdiki durumunu, XVII. yüzyıldaki bir onarım sırasında aldığı düşünülmektedir². Günümüze kadar pek çok kez onarıldığı bilinen kapının yarım daire şeklindeki açıklığını taşıyan ayaklar ile basık kemerli kapı açıklığının 1950'li yıllarda harap durumda olduğu mevcut bir fotoğrafından anlaşılmaktadır. Kapı açıklığının iki yanında kalan duvarlar ise, Babüssaade'nin ilk devriyle (XV. yüzyıl) örtüşen şekilde, taş ve tuğla sıraları ile almaşık düzende örülmüştür. Babüssaade'nin 1920 yılına ait bir fotoğrafında, kapının önünde rokoko tarzında bir saçağın olduğu anlaşılmaktadır. III. Mustafa zamanında (1757- 1774) yapıldığı düşünülen³ bu saçak, günümüzde mevcut değildir.

2. Cihannûma Kasrı (Kasr-ı Padişahi):

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin en önemli yapısı Cihannûma Kasrı'dır. Saray'ın hakkında en fazla yayın yapılan yapısı durumundaki Cihannûma Kasrı, II. Mehmed tarafından 1451- 1452 yıllarında yaptırılmıştır. Cihannûma Kasrı; Hane-i Hassa, Kasr-ı Padişahi, Taht-ı Hümayûn, Kasr-ı Ali, Has Oda Köşkü, Has Hazine, Mabeyn-i Hümayun Dairesi gibi isimlerle de anılmaktadır. Kaynak ve yayınlarda yedi katlı olduğu ifade edilen Cihannûma Kasrı, günümüzde özgün durumunu büyük ölçüde kaybetmiştir.

Yapının giriş kapısı üzerinde varlığı bilinen ancak, şimdi mevcut olmayan mermer bir levha üzerine iki sütun halinde yazılmış altı satırlık kitabesinde; Cihannûma Kasrı'nın II. Mehmed tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir⁴.

Edirne Sarayı, Cihannûma Kasrı ve Arz Odası'nın yıkılmadan önceki, 1870'li yıllardaki görünümü (D. Ermakov'dan)

² Bâb'üs saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nin elimizde mevcut eski fotoğraflarından farklı zamanlarda onarımlar gördüğü anlaşılmaktadır. En son halini de, 2004 yılında Edirne Valiliği tarafından yaptırılan onarımlarla aldığı, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki dosyasından öğreniyoruz. Ayrıca bkz. Rifât Osman, *a. g. e.*, s. 65- 66; E. H. Ayverdi, *a. g. e.*, s. 234- 237, 240- 241.

³ E. H. Ayverdi, *a. g. e.*, s. 240- 241.

⁴ Rifât Osman, *a. g. e.*, s. 69- 74; S. Ünver, *Edirne'de Fatih'in Cihannûma Kasrı*, İstanbul, 1953, s. 3- 9; E. H. Ayverdi, *a. g. e.*, s. 243- 256; T. Öz, "Edirne Yeni Sarayında Kazı ve Araştırmalar", *Edirne, Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara, 1965, s. 219- 220; A. Arel, "Cihannûma Kasrı ve Erken Osmanlı Saraylarında Kule Yapıları Hakkında", *Prof. Doğan Kuban'a Armağan*, Haz: Z. Ahunbay, vd., İstanbul, 1996, s. 99-102; A. Arel, "Lüleburgaz'da Zindan Baba Türbesi Olarak Anılan Yapı ve Edirne Yeni Saray'ın Cihannûma Kasrı Hakkında", *Taç Vakfı Yılığ*, C. 1, İstanbul, 1991, s. 10- 15.

Hemen her sultan döneminde ilave ve onarımlarla varlığını koruyan Cihannûma Kasrı, 19. yüzyılın sonlarından itibaren, Sarayın diğer yapıları gibi, askeri amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. 1870 (?) yılında Topçubaşı Dairesi ve Cephanelik olarak kullanılan Cihannûma Kasrı, 1877- 1878 Osmanlı- Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında, Ruslar'ın Edirne'ye yaklaşması üzerine, dönemin Edirne Valisi ve yetkili komutanın görüşleri doğrultusunda, cephaneliğin düşman ordusuna geçmesinin önüne geçmek amacıyla, ateşe verilmiştir ve büyük ölçüde zarar görmüştür.

Edirne Sarayı, Cihannûma Kasrı'nın yıkılmadan önceki görünümü
(19. yy. ikinci yarısı)(EYSK arşivi)

Edirne ve dolayısıyla Edirne Sarayı'ndan bahseden Osmanlı kronikleri, Cihannûma Kasrı hakkında çok ayrıntılı bilgi vermezler. Kente gelen gezginlerin notlarında her ne kadar Edirne Sarayı'ndan bahsedilse de, sarayın mimarisi ve yapıları hakkında çok fazla açıklayıcı bilgi yoktur. Edirne ve Edirne Sarayı hakkında en fazla bilgiyi, ünlü Osmanlı gezgini Evliya Çelebi'den öğreniyoruz. Şehre uğrayan diğer bazı gezginler ise Edirne Sarayı'nı kısa bilgilerle

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

geçirtmişlerdir⁵. Edirne Sarayı ile ilgili araştırma ve yayın yapanlar arasında; Rıfat Osman, Süheyl Ünver, S. H. Eldem, E. H. Ayverdi, A. Arel gibi araştırmacılar belirtilebilir⁶. Bu araştırmacıların eserleri içerisinde Edirne Sarayı ile ilgili en kapsamlı bilgiyi, Rıfat Osman'ın "Edirne Sarayı" adlı eserinde buluyoruz. Rıfat Osman, Edirne Sarayı'nın inşa edilmiş süreci, yapıları ve onarımlarına ilişkin önemli bilgiler vermektedir⁷. Çizim ve fotoğraflarla da desteklediği çalışmada Rıfat Osman, arşiv belgeleri dışında bizzat kendi inceleme ve gözlemlerine dayandırdığı araştırması ile Edirne Sarayı'nın tanınmasına da ciddi katkılar sağlamıştır. Edirne Sarayı ile ilgili araştırma ve yayınları olan Süheyl Ünver ise ağırlıklı olarak Edirne Sarayı yapılarından Cihannûma Kasrı üzerinde durmuştur. Aynı şekilde S. H. Eldem ve E. H. Ayverdi de, Edirne Sarayı ile ilgili çalışmalarında, başta Rıfat Osman'ın çalışmaları olmak üzere, arşiv ve kütüphanelerde var olan belge ve bilgiler ile Edirne Sarayı'ndan günümüze ulaşabilen yapılardan yararlanmışlardır. Kuşkusuz bütün bu ve diğer araştırmalarda ağırlığın, Sarayın ana yapısı konumundaki Cihannûma Kasrı'na verildiği görülmektedir. Benzer durumu, Edirne'ye gelen ve Edirne Sarayı'ndan söz eden seyyahların notlarında da görebiliyoruz⁸.

**Edirne Sarayı, Cihannûma Kasrı'nın günümüzdeki durumu (güneydoğudan görünüş)
(EYSK arşivi)**

⁵Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, *a. g. e.*, ay. yer; C. Sayger- A. Desarnod, *Album d'un voyage fait en Turquie par ordre de sa Majeste L'Empereur Nicolas 1 en 1928 et 1830*, levha 33; P. F. R. Gudenus, *Türkische Reise 1740/ 1741*, (Yay. Gordian Erwein- E. Gudenus), Weiz, 1957, s. 134; K. Kreiser, "Zwei unbekannte Beschreibung des Serails von Edirne aus den Jahren" 1740/1, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 3, İstanbul, 1982, s. 131-132; B. D. L. Broquiere, *Deniz aşırı Seyahati*, (Yay. Haz. Ç. H. Schefer) (Çev. İ. Arda), İstanbul, 2000, s. 242- 243; O. Aslanapa, *a. g. e.*, s. 123- 124.

⁶ Rıfat Osman, *a. g. e.*; Süheyl Ünver, *a. g. e.*; E. H. Ayverdi, *a. g. e.*; S. H. Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, C. II, ty, s. 3- 60; A. Arel, *a. g. m.*

⁷ Rıfat Osman, *a. g. e.*, s. 41- 47, 129- 157.

⁸ Bkz. 5 ve 6 numaralı dipnotlardaki kaynak ve yayınlara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Düzgün kesme ve kaba yonu taş ile tuğlanın inşa malzemesi olarak kullanıldığı Cihannûma Kasrı'nın ana girişi, mukarnaslı bir kavsaraya sahiptir. Mermer malzeme ile yapılmış kapının üzerinde, iki yanda, iki parça halinde, günümüzde mevcut olmayan, inşa kitabesinin var olduğu, kaynaklardan öğrenilmektedir. Sonraki dönemlerde bu kitabenin iki yanına birer kitabe daha konulmuştur.

Yapının, inşa edildiği tarihten, tamamen harap ve kullanılamaz hale geldiği 1878 yılına kadar pek çok onarım gördüğü ve ilâveler yapıldığı bilinmektedir⁹.

Bu anıtsal yapıda şu odalar bulunuyordu¹⁰:

- Taht-ı Hümayun Odası
- Sancak-ı Şerif Odası
- Sancak Şeyhi Odası
- Kütüphane-i Hümayun Odası
- Mescid ve duagular (Cihannûma Kasrı Camii)
- Has Oda (Kasrın altında)
- Yediler Odası
- Hırka-i Saadet Nöbetçi Ağalar Odası
- Mabeynciler Odası.

Cihannûma Kasrı'nın içerisinde yer alan ve yukarıda belirtilen oda ve dairelerin isimleri, yapının son yıllarda hazırlanan onarımlarına ait keşif defterlerinde farklı isimlerle kaydedilmiştir.

Bu isimler ise şu şekildedir:

- Evliya Odası
- Hazine-i Ağa Divan Odası
- Silahdar Ağa Divan Odası
- Hırka-i Şerif Odası
- Hass Oda, Divanhane ve Odaları
- Abdest Odası
- Bevvaban (Kapıcılar) Odası
- Vahdet Odası
- Liva-i Şerif (Büyük Sancak) Odası
- Nefs-i Hümayun'a ait Daireler
- Hazine-i Hümayun
- Sancak-ı Şerif Mescidi.

Cihannûma Kasrı'nın içi, tavanları ve hatta duvarlarının çok zengin bir süslemeye sahip olduğunu biliyoruz. Duvarlarda yer alan çinilerin, Edirne'deki Muradiye ve Üç Şerefeli Cami çinileri ile benzerlikler gösterdiğini, yine duvarlarda ve ahşap tavanlarda boya ile yapılmış süslemelerinin olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Ayrıca, duvar yüzeylerinde yazılmış pek çok beytin var olduğunu da gezginlerin notlarından ve hazırlanan onarım keşif defterlerinden öğreniyoruz. Bu bağlamda, Cihannûma Kasrı'nın Divanhanesinin tavanının çok zengin bir süslemeye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

II. Mehmed'in inşa ettirdiği ve Sarayı Cedîd-i Âmire'nin ana yapısı konumundaki Cihannûma Kasrı'nın, ilk yapıldığında bir kule şeklinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu, 15. yüzyıl

⁹ Bkz. Rıfât Osman, *a. g. e.*, s. 129- 157; İ. Sezgin, "1529 Yılında Edirne Sarayında Gerçekleştirilen İnşa ve Tamir Faaliyetleri", *İzzet Gündoğdu Kayaoğlu Hatıra Kitabı, Makaleler*, İstanbul, 2005, s. 397- 407; M. Kocaaslan, "Düşmanlarımıza Ba'is-i Helecan vermek: Edirne Yeni Sarayı Tamir Etmek", *TTK Belleten*, C. LXXVIII, S. 281, Ankara, 2014, s. 151- 162; Ö. Demir, *Belgelerle Sarayı Cedid-i Amire-i Edirne*, (İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999; H. A. Arslantürk – M. Kocaaslan, "Padişah İçin Hazırlık: 1067-1068 (1656-1658) Yıllarında Edirne Sarayı'nda Onarımlar Ve Yeni Mekanlar", *Uluslararası Edirne'nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu*, (4-6 Mayıs 2011), *Bildiriler Kitabı*, Edirne, 2012, s.75- 100.

¹⁰ Rıfât Osman, *a. g. e.*, s. 52- 57; S. Ünver, *a. g. e.*, s. 10- 11.

için kabul edilebilir bir durumdur. Çünkü şehzadeler şehri Manisa'daki sarayın köşkü de kulevari bir yapıdır¹¹.

Yaklaşık 450 yıl sağlam olarak ayakta kalan yapı, bir yüzyıldır kaderine terk edilmiş ve gerçekleştirilecek restorasyonlarla, yeniden hayat bulacağı günleri beklemektedir.

3. Matbâh-ı Âmire (Saray Mutfağı):

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin mutfak yapısı olarak bilinen Matbah-ı Amire, Tunca Nehri'nin güneybatı kesiminde, Fatih Köprüsü'nün batı yanında yer almaktadır. II. Mehmed zamanında, 15. y.y. ortalarında inşa edildiği kabul edilen yapı¹²; mimari özellikleri yanı sıra, inşa malzemesi ve tekniği ile de devrinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahip olan Matbah- Amire, üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Doğu- batı yönünde sıralanmış kare planlı ayaklara oturan sivri kemerlerle yapının batı bölümü, kendi içerisinde dört, doğu yanında kalan eş büyüklükteki iki bölüm ise, ikişer kare mekâna bölünmüştür. Her bir mekânın üzeri, pandantiflerle geçilen birer kubbe ile örtülmüştür. Yapının iç mekânlarında tuğla ile yapılmış dört adet dikdörtgen kesitli birer ocak vardır. Bu ocakların devamı niteliğinde, örtüde düzgün kesme taş ile yapılmış bacaları vardır.

İnşasında kaba yonu ve moloz taş ile tuğlanın kullanıldığı yapının kuzey ve güney cephesini boydan boya kat eden; zemini tuğla döşeli, üzeri ise olasılıkla ahşap direklere oturan bir sundurmayla örtülü bir revağın var olduğu, mevcut izlerinden anlaşılmaktadır. Mevcut kalıntılardan iç duvar yüzeylerinin sıvalı olduğu anlaşılan yapıda, herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmaz.

**Edirne Sarayı, Matbah-ı Amire (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin restorasyon öncesi görünümü (2009)
(EYSK arşivi)**

¹¹ Bkz. A. Arel, "Cihannüma Kasrı ve.....", s. 105- 106.

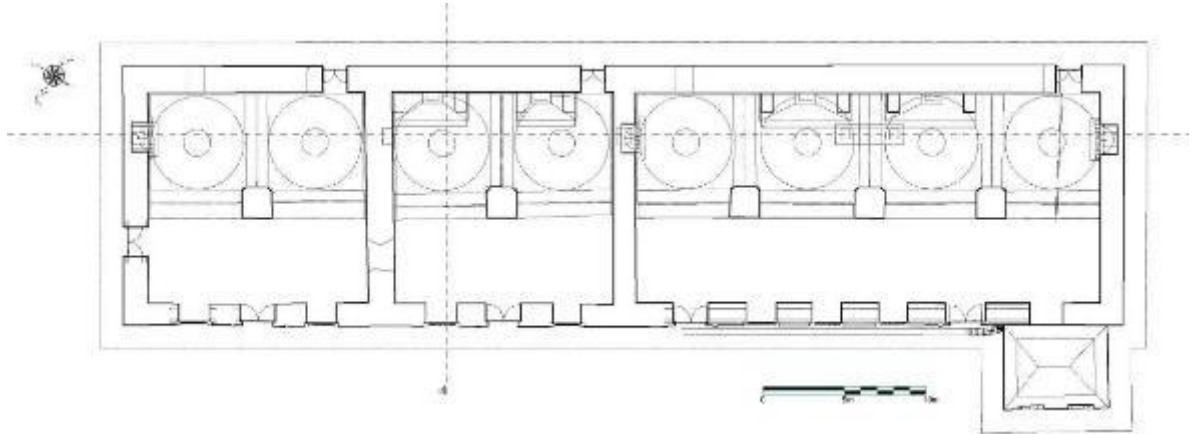
¹² Rifat Osman, *a. g. e.*, s. 65- 66; E. H. Ayverdi, *a. g. e.*, s. 264- 266.

Edirne Sarayı, Matbah-ı Amire (Sarayı Mutfağı)'nin restorasyon sonrası görünümü (EYSK arşivi)

Edirne Sarayı'nın maruz kaldığı savaşlar, doğal afetler ve insan tahribatından olumsuz yönde etkilenen ve bu nedenle, inşa edildiği andan günümüze kadar pek çok kez onarılan yapı, bazı ilavelerle de varlığını sürdürmüştür. Özellikle, 1877- 78 Osmanlı- Rus Savaşı sırasında ciddi zarar gören yapının iç mekanlarında ve çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmalarından sonra, hazırlanan restorasyon projesi doğrultusunda, 2009 yılında, TBMM Başkanlığı'nın maddi katkılarıyla restore edilmiş ve yok olmaktan kurtarılmıştır.

Matbah- Amire'nin kuzeybatı köşesine bitişik ve 16. yüzyılda yapıldığı düşünülen bir çeşme vardır. Dikdörtgen planlı çeşmenin duvarları düzgün kesme taş, çapraz tonoz örtüsü ise tuğlayla inşa edilmiştir. Çeşmenin kuzey duvarı üzerinde, mihrabiye şeklinde iki niş mevcuttur. Bu nişlerin ortasında, birer musluk yuvası vardır.

Edirne Sarayı, Matbah-ı Amire (Sarayı Mutfağı)'nin Planı (EYSK arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

4. Kum Kasrı Hamamı:

Edirne Sarayı, Kum Kasrı Hamamı, arkeolojik kazı sonrası ve restorasyon öncesi görünümü (2010) (EYSK arşivi)

Kum Kasrı Hamamı, Edirne Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Âmire) kompleksinin ayakta kalan az sayıdaki yapısından birisidir. D.S.İ. tarafından yapılan seddenin güneyinde, Tunca Nehri'nin kuzeybatısında yer alan hamam, bitişiğindeki Kum Kasrı ile organik bir bağa sahiptir. Ancak, hamama kuzeybatıdan bitişik olan kasırdan günümüze yalnızca temel kalıntıları ulaşmıştır.

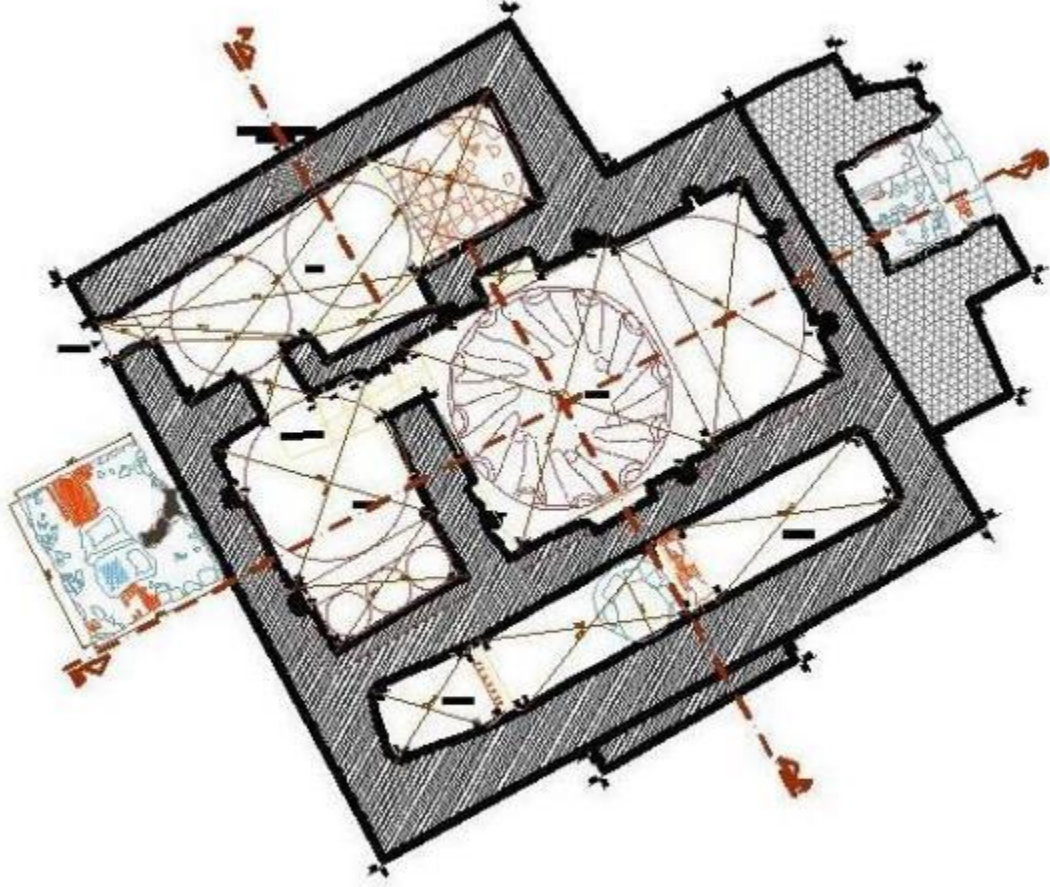
Sarayın Kum Meydanı, Kum Kasrı meydanı ve II. Avlusı olarak bilinen meydanın kuzeydoğusunda bulunan Kum Kasrı Hamamı, II. Mehmed zamanında, 15. yüzyıl ortalarında inşa edilmiştir¹³.

Yapıda inşa malzemesi olarak; kaba yonu ve düzgün kesme taş ile tuğla almaşık ve kasetleme tekniklerinde kullanılmıştır.

Hamamın örtüsünde kubbe (soğukluk, ılıkılık ve sıcaklıkta) ve tonozlar (külhan ve sıcaklık eyvanında) kullanılmıştır. İç duvar yüzeylerinin orijinalde tamamen sıvalı olduğu anlaşılan yapının örtüsü dıştan sonradan yapılmış şaplı beton bir kaplamaya sahiptir.

Hamamın, 1960'lı yıllarda askeri amaçlarla kullanıldığı ve bu sırada, özellikle soğukluk mekânının iç duvar yüzeyleri ile zemininin çimento harçlı şapla kaplandığı bilinmektedir. Yine bu kullanım sırasında, hamamın ılıkılık ve sıcaklık bölümlerinin yaşam zemini (döşemesi) kaldırılarak, cehennemlik tabanına ulaşılmıştır. Yapının cehennemlik katının zemini tuğla döşelidir.

¹³ E. H. Ayverdi, *a. g. e.*, s. 256; T. Öz, *a. g. m.*, s. 221; S. H. Eldem, *a. g. e.*, s. 26- 60.

Edirne Sarayı, Kum Kasrı Hamamı'nın planı (EYSK arşivi)

Soğukluk, ılıkılık sıcaklık, külhan ve su deposundan meydana gelen hamam; bilinen hamam tipolojisi içerisinde herhangi bir gruba girmemekle birlikte; kare sıcaklıklı ve buna iki yandan açılan halvet odaları şeklindeki düzeniyle S. Eyice'nin "C" grubu olarak adlandırdığı gruba girmektedir¹⁴. Hamama, kuzey cephe ortasındaki bir kapıyla girilmektedir. Bu kapı dışarıya değil de, bitişiğindeki Kum Kasrı ile hamamı birleştiren bir koridora açılmaktadır.

Belirleyemediğimiz bir tarihte kaba yonu taşla örülerek kapatılan bu kapının yerine, yapının batı cephesinin kuzey ucunda açılan düşey dikdörtgen formlu bir kapı açılmıştır. Bu kapı da, 2000'li yılların başında örülerek kapatılmıştır. Kazı çalışmaları sırasında, muhdes olan bu örgü kaldırılarak kapı açılmıştır.

Doğu- batı yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahip soğukluğun üzeri, pandantiflerle geçilen bir kubbe ile örtülüdür. Zemini ve duvar yüzeyleri çimento katkılı harçla sıvanmıştır. Soğukluğun güney duvarının batı ucundaki bir açıklıkla, kareye yakın dikdörtgen planlı ılıkığa geçilmektedir.

Ilıklık, doğu- batı yönünde atılan bir kemerle üst örtüde iki bölüme ayrılmış ve bölümlerden kuzeydeki kare olanı büyük bir kubbe ile güneydeki dikdörtgen olanı ise üç küçük kubbe ile örtülmüştür. Ilıklığın doğu duvarının kuzey ucundaki bir açıklıkla geçilen sıcaklık, doğu-

¹⁴ Osmanlı Hamam tipolojisi için bkz. S.Eyice, "İznik'de Büyük Hamam ve Osmanlı Devri hamamları Hakkında Bir Deneme", *İstanbul Üniversitesi tarih Dergisi*, S. 15, İstanbul, 1960, s. 99- 120.

batı yönünde uzanan dikdörtgen bir mekân halindedir. Bu mekân, kuzey- güney yönünde atılan bir kemerle üst örtüde iki bölüme ayrılmıştır. Bölümlerden doğudaki, dikdörtgen planlı bir eyvan karakterinde olup, sivri kemerle batıdaki üzeri kubbe ile örtülü sıcaklığa açılmaktadır.

Yapının iç mekânında, yaşam kotunun kaldırılmış olması nedeniyle, ılıklıktan sıcaklığın altında bulunan cehennemlik katına, sonradan yapılmış bir merdivenle inilmektedir. Tuğla zeminli cehennemlikte, örtüyü taşıyan ayaklara ait izler görülmektedir. Cehennemlik katının dört bir yanında, sıcak su buharının dolaştığı kanallar bulunmaktadır. Cehennemliğin güney duvarı ortasında, dışarıdan da algılanabilen ve sıcak su kazanının bulunduğu bir bölüm vardır. Tuğla malzeme ile yapılmış bu bölüm (külhan), büyük oranda orijinal durumunu korumaktadır. Külhanın iki yanında ise dikdörtgen planı su deposu bulunmaktadır.

**Edirne Sarayı, Kum Kasrı Hamamı (restorasyon sonrası
(2012)(EYSK arşivi)**

Kum Kasrı Hamamı, Sarayın diğer yapıları gibi; savaş, doğal afet ve insan tahribatına maruz kalmış ve bunun sonucunda da harap olmuştur.

Hamam, iç mekanlarında ve çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmaları sonrasında hazırlanan konservasyon ağırlıklı restorasyon projesi kapsamında, TBMM Başkanlığı'nın maddi desteği ile 2012 yılında restore edilerek gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmıştır.

5. Fatih Köprüsü:

II. Mehmed dönemine ait olan Fatih Köprüsü, Tunca Nehri'nin kuzey kolu üzerinde olup, Saray'ın Hasbahçesi ile Kum Meydanı'nı birbirine bağlamaktadır.

Edirne Sarayı, Fatih Köprüsü'nün batıdan genel görünümü (EYSK arşivi)

Düzen kesme taşlarla inşa edilen üç kemerli köprü, 1452 yılına tarihlendirilmektedir¹⁵. Mülkiyeti Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait olan Fatih Köprüsü; Cephanelik Köprüsü, Süvari Köprüsü ve Hasbahçe Köprüsü olarak da bilinmektedir.

Köprü'nün güney ucunda Adalet Kasrı, kuzeyinde ise, bugün mevcut olmayan Demir Kapı bulunuyordu. Ortadaki daha geniş üç sivri kemerle oluşturulan Fatih Köprüsü, 2006 yılında restore edilmiştir.

Kuşkusuz Köprü'nün, tarih boyunca maruz kaldığı savaş, deprem gibi olaylar nedeniyle tahrip olduğunu ve bunun sonucunda da pek çok kez onarıldığını düşünüyoruz. Arşiv belgeleri üzerinde yapılacak incelemelerle bu konunun aydınlatılacağı düşüncesindeyiz.

6. Kanuni Köprüsü:

Tunca Nehri üzerinde yer alan Kanuni Köprüsü, Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin yer aldığı Sarayıçi mevkiinde, Tunca Nehri'nin kolu üzerinde bulunmakta ve şehir merkezi ile Sarayın Hasbahçesini birbirine bağlamaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ne ait olan köprü'nün Mimar Sinan tarafından inşa edildiği düşünülmektedir¹⁶.

Mülkiyeti Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait olan Kanuni Köprüsü, düzen kesme taşlarla inşa edilmiş olup, dört sivri kemerli (gözlü)dür.

Kim tarafından ne zaman yaptırıldığına ilişkin kitabesi veya herhangi yazılı bir belge bulunmayan Kanuni Köprüsü'nün, 1553- 1554 yıllarında inşa edildiği düşünülmektedir¹⁷.

Kanuni Köprüsü, Saray Köprüsü olarak da bilinmektedir.

¹⁵ Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri (Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*, Ankara, 1975, s. 109.

¹⁶ C. Çulpan, *a. g. e.*, s. 139.

¹⁷ Bkz. C. Çulpan, *a. g. e.*, ay. yer; Rifat Osman, *a. g. e.*, s. 56.

Günümüze kadar pek çok kez onarıldığını düşündüğümüz Kanuni Köprüsü, son olarak 2006 yılında, onaylı restorasyon projesi doğrultusunda, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

Edirne Sarayı, Kanuni Köprüsü'nün genel görünümü (EYSK arşivi)

7. Şehabeddin Paşa (Saraçhane) Köprüsü:

Şehabeddin Paşa (Saraçhane) Köprüsü, kentin kuzeybatısında Tunca Nehri üzerinde yer almaktadır. II. Murad Dönemi'ne ait olan köprü, Anadolu ve Rumeli'de pek çok vakıfları bulunan, dönemin veziri Şehabeddin Paşa tarafından 1451 yılında inşa ettirilmiştir¹⁸.

Edirne kent merkezinde camii de bulunan Şehabeddin Paşa'nın Bulgaristan- Filibe (Plovdiv)'de de vakıfları eserleri bulunmaktadır.

Ne zaman inşa edildiğine ilişkin herhangi yazılı bir belge (kitabe, vb.)nin bulunmadığı Köprü'nün, 1451 yılında inşa edildiği genel olarak kabul edilmektedir.

Düzgün kesme taşlarla inşa edilen on kemerli (gözlü) köprünün, 2007 yılında başlanılan onarım çalışmaları, 2013 yılında tamamlanmıştır.

Üzerinde bulunan tarih köşkü ile dikkat çeken Şehabeddin Paşa Köprüsü bu özelliği ile; Osmanlı Mimarisi'nde var olan bir grup (Üsküp Fatih Sultan Mehmed Köprüsü, Edirne Ekmekçizade Ahmed Paşa Köprüsü, Bosna- Hersek Konjic Köprüsü, Edirne Meriç Köprüsü, vd.) köprü ile benzer özellik göstermektedir.

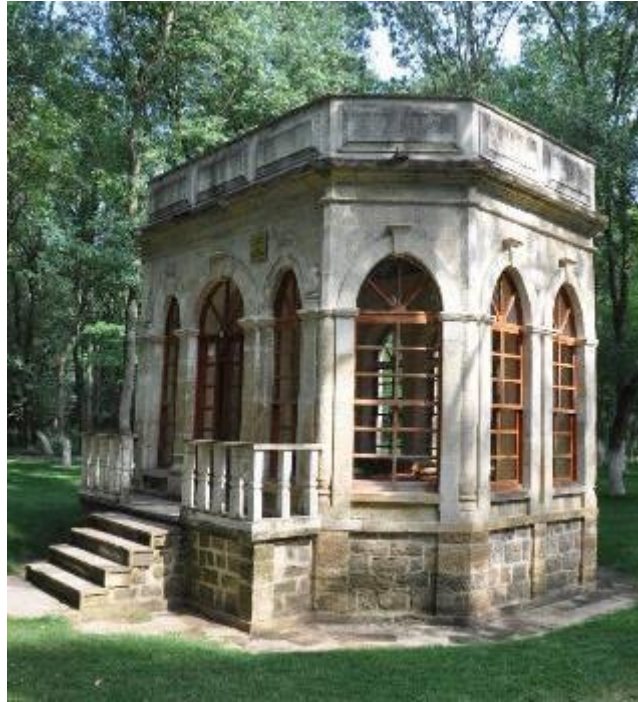
¹⁸ C. Çulpan, *a. g.e.*, s. 107- 108.

Edirne Sarayı, Şehabeddin Paşa (Saraçhane) Köprüsü (EYSK arşivi)

8. Av Köşkü (Bülbül Kasrı):

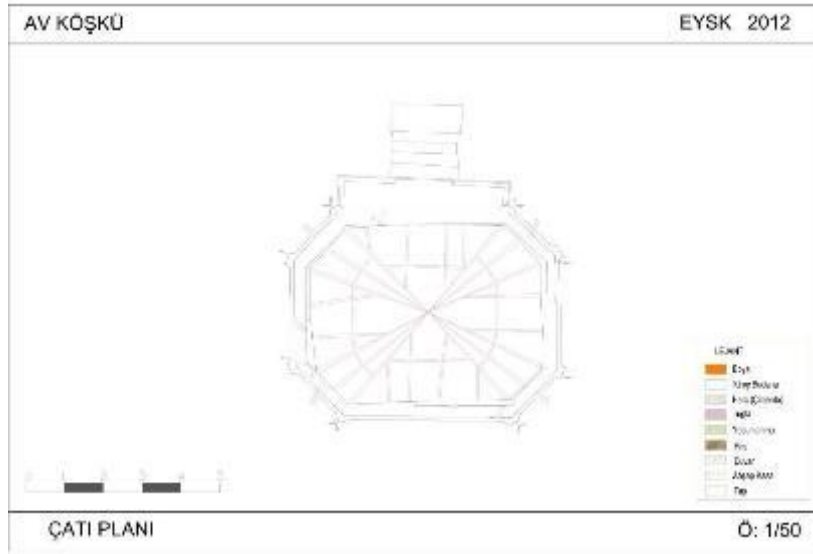
Edirne Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Âmire)'nin çok geniş bir av sahasına (Hadika-i Hassa) sahip olduğu, kaynak ve yayınlarda belirtilmektedir. Tunca Nehri'nin iki kolu arasında kalan ve adeta bir ada görünümündeki Tavuk Ormanı (Hadika-i Hassa, Av Sahası)'nda yer alan Av Köşkü, Bülbül Köşkü olarak da bilinmektedir.

Edirne Sarayı, Av Köşkü'nün genel görünümü (EYSK arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Edirne Sarayı, Av Köşkü'nün Planı (EYSK arşivi)

Tavuk Ormanı'nda çok zengin bir ağaç ve bitki çeşitliliği yanı sıra kuş türlerinin de olduğu, yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu sahada 70 çeşit kuş türünün olduğu, ancak bunların zamanla göç ettiği veya neslinin tükendiği saptanmıştır. Bitki ve ağaç çeşitliliği bakımından da her geçen gün fakirleşen Tavuk Ormanı (Hadika-i Hassa)'da, pek çok av köşkünün inşa edildiği, ancak bunlardan yalnızca bir tanesinin günümüze ulaştığı görülmektedir.

Tavuk Ormanı olarak bilinen sahada, ağaçlar arasında yer alan Av Köşkü, IV. Mehmed tarafından 1671 yılında inşa ettirmiştir¹⁹. Köşk, Edirne Belediyesi tarafından 2002 yılında restore ettirilmiştir.

Mevcut bir çizimine göre, düzgün kesme taşlarla inşa edilmiş kare planlı bir kaide üzerinde yükselen köşkün, poligon planlı ana yapısı, dört yönden ahşap direklerin taşıdığı bir sundurma ile örtülmüştür. Kıрма çatılı olduğu anlaşılan Köşk'e, iki yandan yükselen birer merdivenle ulaşıldığı, yine mevcut çizimden anlaşılmaktadır.

Günümüzde ahşap kısımları mevcut olmayan Köşk'ün, düzgün kesme taşlarla inşa edilmiş olan sekizgen planlı ana yapısı, restorasyonlarla ayakta durmaktadır. Yüksek bir kaide üzerine oturan Av Köşkü, mevcut hali ile inşa edildiği dönemin mimari özelliklerini kaybetmiştir.

9. Su Maksemi:

Edirne'de, Sultan II. Murad'dan itibaren başlayan nüfus artışı ve buna bağlı olarak yeni mahallelerin kurulmasıyla birlikte, su ihtiyacı ortaya çıkmış ve sorunun giderilmesi için de, Edirne'ye yakın köylerden sular getirilmesi çalışmaları yapılmıştır.

Sonraki sultanlar zamanında da şehrin ve dolayısıyla da sarayın su ihtiyacı, yakın çevredeki su kaynaklarının getirilmesiyle ve Tunca Nehri kenarındaki kuyulardan dolaplara su çekilerek karşılanmıştır.

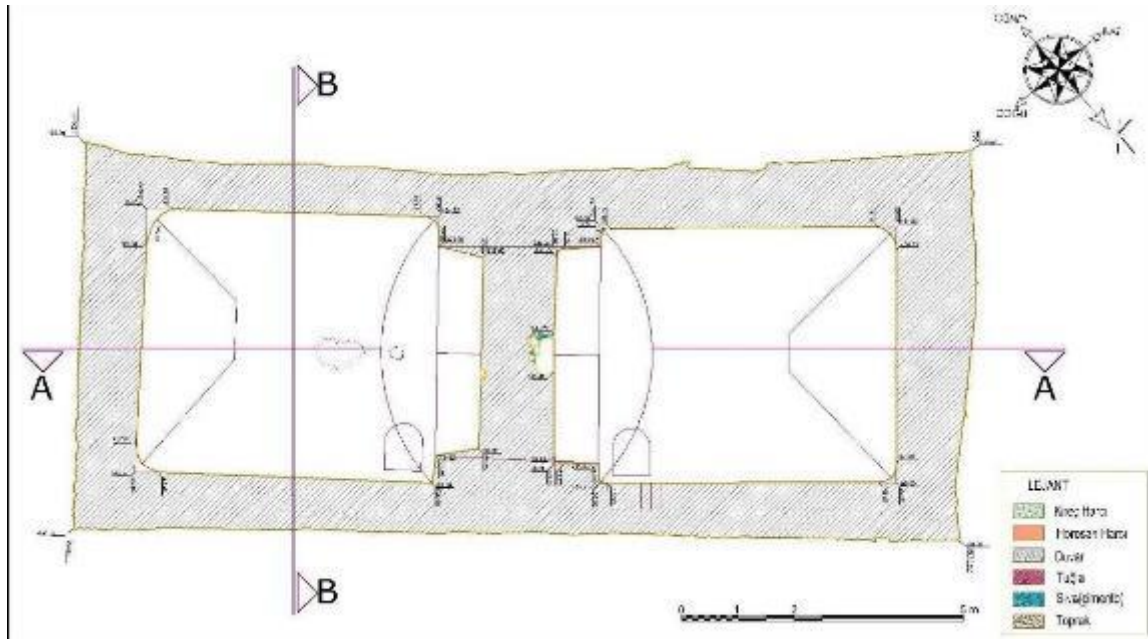
Edirne'ye ve dolayısıyla Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'na, suyun sistemli bir şekilde gelmesi, ancak 16. yy.'da, Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Haseki Hürrem Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan su kemerleri, su yolları ve maksemeler sayesinde sağlanmıştır.

¹⁹ Rifat Osman, *a. g. e.*, s. 102; S. H. Eldem, *a. g. e.*, s. 61-66.

Şehre suyu taşımak için kanallar, kemerler, maksemler, su terazileri yapılmış, nehirler üzerine köprüler kurulmuştur. Ayrıca, suyu dağıtan sebiller ve çeşmeler de yapılmıştır.

Edirne Sarayı, Su Maksemi'nin güneybatıdan genel görünümü (EYSK arşivi)

Edirne Sarayı, Su Maksemi'nin Planı (EYSK arşivi)

Edirne'ye su, üç önemli kaynaktan getirilmiştir:

1. Taşlımüsellim köyü civarından,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

2. Hıdırağa köyü yakınından,

3. Kurtalçağı deresinden

Su yollarının en eskisi ve en büyüğü Kurtalçağı deresinden getirilen ve sonra da Pravadi ve Ortakçı vadilerinden geçilerek çoğaltılan yoldur.

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin günümüze ulaşabilmiş az sayıdaki yapısından birisi olan Su Maksemi, yukarıda kısaca özetlediğimiz ve Edirne'ye ve dolayısıyla Sarayı'a su getiren su sistemiyle ilgili yapılardan birisidir. Namazgâhlı Çeşme, Yanık Kışla yakınlarındaki Su Terazisi ve kazılar sonucu ortaya çıkarılan su alt yapı sistemleri, Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin temiz ve atık suyunun temini, dağıtımını konularında bizlere aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Günümüze ulaşmamakla birlikte, Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nda, su ile ilgili başka yapıların da varlığı bilinmektedir²⁰.

Su Maksemi, Cihannûma Kasrı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire) ile ilgili yayınlarda yer verilmeyen bu yapı, kuzey- güney yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Bodrum katı ile birlikte üç katlı olan yapı, iç mekân kuruluşu bakımından kademeli bir düzenlemeye sahiptir. İki bölümlü bodrum kat üzerinde yükselen birinci kat da iki bölümlü olarak düzenlenmiştir. Maksem'in üçüncü katı ise, doğu-batı yönünde yerleştirilmiş, tek bölümlü bir mekândan oluşmaktadır.

İnşasında kaba yonu taş ve tuğlanın almaşık teknikte kullanıldığı maksemde, örtü elemanı olarak beşik tonoz kullanılmıştır. Beden duvarlarında kaba yonu taş ve tuğla, örtüde ise tuğlaya yer verilmiştir.

Ne zaman inşa edildiği konusunda bilgi veren herhangi bir kitabe veya yazılı belgenin şimdilik tespit edilemediği yapının, malzeme ve duvar örgü sisteminden hareketle, 15. yüzyıla ait olabileceğini düşünüyoruz. Ancak, yapı ile ilgili yazılı belgelere ulaşıldığında, bu konuda daha sağlıklı bir tarihlendirme yapılabilecektir.

Maksem'in güney cephesindeki iki açıklıkla, bodrum kattaki iki mekâna geçilmektedir. Maksem'in birinci katındaki beşik tonozla örtülü iki mekânın iç duvar yüzeyleri, belli bir yüksekliğe kadar çimento harçla sıvanmıştır. Bu işlemin, Sarayı'nın 20. yüzyıldaki askeri amaçlı kullanımı sırasında yapıldığını düşünüyoruz. Yapının iç mekân düzenlemesinde gördüğümüz kademelenmeyi, örtü sisteminde de görmekteyiz.

Su Maksemi'nin, arkeolojik kazısının tamamlanarak harabiyetten ve yıkılmaktan kurtarılması ivedilik arz etmektedir.

10. Adalet Kasrı:

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin Hasbahçesi olarak bilinen alanda, Hasbahçe ile Kum Meydanı'nı birbirine bağlayan Fatih Köprüsü'nün güney girişine yakın bir yerde bulunan Adalet Kasrı, büyük oranda sağlam olarak günümüze ulaşmıştır.

Bugünkü halini onarımlarla alan Adalet Kasrı, kare planlı ve üç katlı olarak inşa edilmiştir. Düzgün kesme taşlarla inşa edilen kulenin üzeri, içten kubbe, dıştan ise piramidal bir külahla örtülmüştür.

Kuzey cephesi ortasındaki, sağır alınlıklı ve sivri kemerli bir kapıyla girilen Adalet Kasrı'nın her katında bir mekân bulunmaktadır. İçeriden merdivenlerle ulaşılan katlardan en üsttekinin ortasında, mermer bir selsebil bulunmaktadır.

²⁰ T. Öz, *a. g. e.*, s. 221.

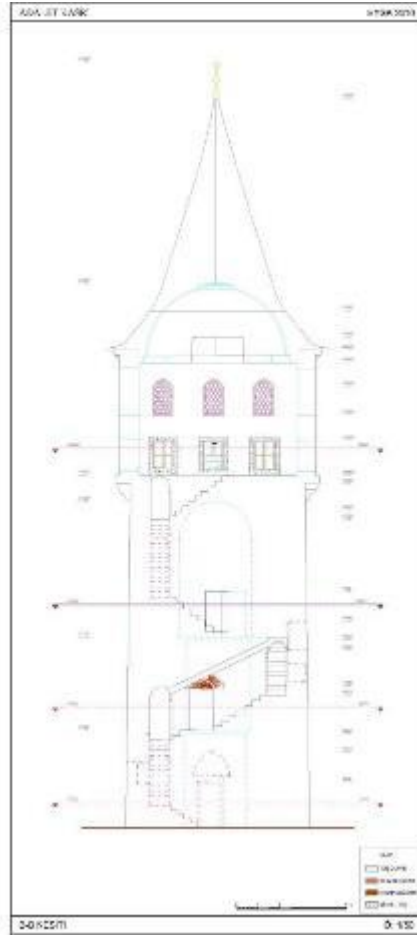
Edirne Sarayı: Adalet Kasrı, Sur-ı Sultani, Demir Kapı ve Cihannüma Kasrı'nı yansıtan bir kartpostal (EYSK arşivi)

Edirne Sarayı, Adalet Kasrı'nın kuzeybatıdan genel görünümü (EYSK arşivi)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014*

Edirne Sarayı, Adalet Kasrı'nın B-B Kesiti (EYSK arşivi)

Cephelerinde düşey dikdörtgen formu, söveli ve lentolu pencereler yanında; en üst katın üst seviyesinde sivri kemerli olanları da bulunmaktadır. Adalet Kasrı'nın dışarıdan kurlun kaplı olan örtüsünde, kısmi bozulmalar vardır. Kasrın üçüncü katı, atılan taş kirişlerle dört yönden dışarıya taşırılarak mekân genişletilmeye çalışılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520- 1566) inşa edildiği ifade edilen yapının inşa kitabesi yoktur²¹. Adalet Kasrı, günümüze kadar pek çok kez tahribata uğramış ve buna bağlı olarak da onarılmıştır.

11. Namazgâhlı Çeşme:

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin ayakta kalabilen az sayıdaki yapılarından birisi olan Namazgâhlı Çeşme, Alay Köşkü karşısında, Sırık Meydanı yakınında bulunmaktadır. Günümüze kadar hiçbir koruma ve onarım çalışması yapılmayan ve mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Namazgâhlı Çeşme'ye, Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire) ile ilgili yayınlarda yer verilmemiştir. İnşa kitabesi bulunmayan Namazgâhlı Çeşme hakkında ayrıntılı bilgi veren bir herhangi bir yayın da yoktur. Bazı yerel çalışmalarda, Sarayın Sırık Meydanı adıyla bilinen kesiminde yer aldığı ifade edilen ve 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tahmin edilen Namazgâhlı Çeşme²², kare planı olup; namazgâhın kaidesi konumundaki kısım çeşme, çeşmenin

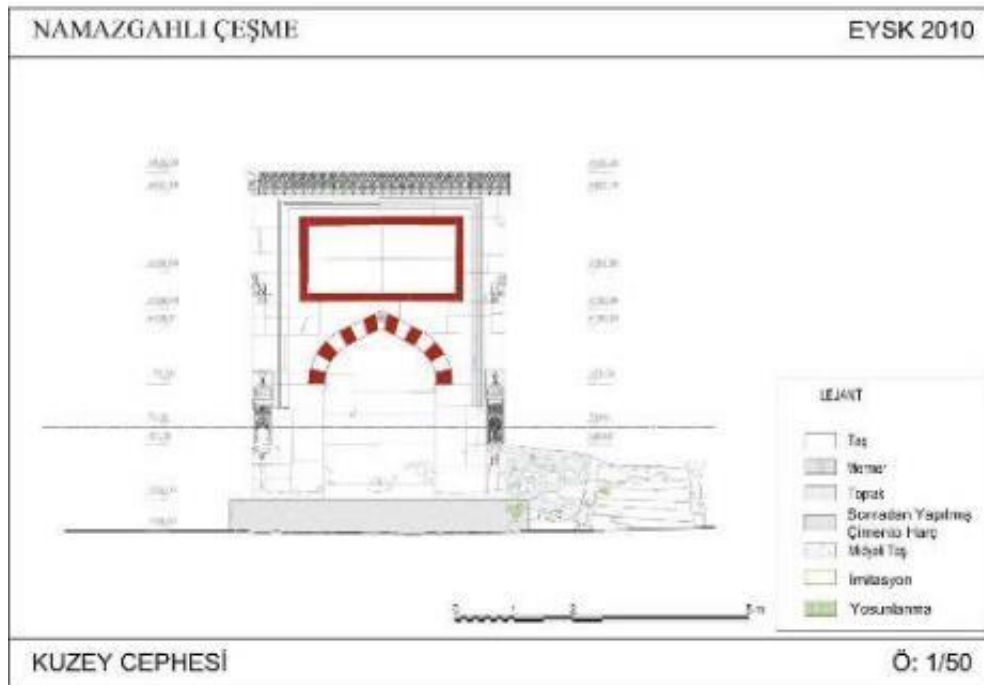
²¹ Bkz. Rifat Osman, *a. g. e.*, s. 101; O. Aslanapa, *a. g. e.*, s. 131- 133.

²² Bkz. İ. H. Kurtuluş, "Edirne'den Örnekler İle Namazgâhlı Çeşmeler-II", *Yöre, Aylık Kültür Dergisi*, Yıl: 10, S. 119, Ocak 2010, İstanbul, 2010, s. 76-85.

üst kotunda, kuzeye doğru devam eden kısım ise namazgâh olarak düzenlenmiştir. Kare planlı kaidenin üç cephesi (doğu, batı ve kuzey cepheleri) çeşme, güney cephesi ise mihrap şeklindedir.

Edirne Sarayı, Namazgâhlı Çeşme'nin güneydoğudan görünümü (EYSK arşivi)

Edirne Sarayı, Namazgâhlı Çeşme'nin Kuzey cephe rölövesi (EYSK arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Düzgün kesme taşlarla inşa edilen Namazgâhlı Çeşme'nin her üç cephesi (çeşme olarak düzenlenenleri), aynı düzende olup, sivri kemerli birer niş şeklindedir. Kilit taşlarında birer gülbezek bulunan ve iki renkli taşla oluşturulan bu kemerlerin üzerinde ise, içleri boş bırakılmış yatay dikdörtgen formlu birer mermer pano bulunmaktadır. Çeşmenin cepheleri üstten bir sıra mukarnas ve palmet dizisiyle sonlanmaktadır. Çeşmenin güney cephesi ortasında bulunan çokgen planlı mihrap nişi, sivri kemerli bir kavsaraya sahiptir.

Muslukları sökülmüş veya çalınmış, kaidesi betonarme olarak yapılmış, örtüsü yıkılmış, etrafı ağaçlarla kapatılmış ve oldukça bakımsız olan Namazgâhlı Çeşme'nin namazgâhı, çeşmeye kuzeyden bitişik olup, yüksek bir platform üzerinde yer almaktadır. Etrafı düzgün kesme taşlarla belirginleştirilen ve kareye yakın dikdörtgen planlı olan namazgâh, nerdeyse tamamen ağaçlarla kapatılmıştır. Namazgâhlı Çeşme'nin yakınında askeri kullanıma dönük tesislerin yapıldığı ve zamanla bunların da harap olduğu görülmektedir.

Sonuç:

Edirne Sarayı'nda; arşiv ve kütüphane araştırmaları, haritacılık çalışmaları, belgeleme çalışmaları, arkeolojik kazı çalışmaları, konservasyon ve restorasyon çalışmaları, yayın çalışmaları başlıkları altında yürüttüğümüz çalışmalar, her geçen yıl artarak devam etmektedir.

Umudumuz, ülkemizin olduğu kadar, dünyanın da en önemli kültürel mirasları arasında yer alan Edirne Sarayı'ndaki çalışmaların, sağlanacak desteklerle, daha da hızlanması ve harap durumdaki Saray yapılarının öncelikli olarak arkeolojik kazılarının yapılarak konservasyon ve restorasyonlarının sağlanmasıdır. Böylece, başlı başına bir kent görünümünde olan ve Topkapı Sarayı ile her bakımdan büyük benzerlikler gösteren Edirne Sarayı'nın gelecek kuşaklara aktarılması sağlanacaktır.

Ülkemizin olduğu kadar, dünyanın da en önemli kültürel mirasları arasında yer alan, Osmanlı Arkeolojisi ve saray hayatı bakımlarından büyük önem taşıyan Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire), yakın zamana kadar, şöhretine yakışır ilgiden mahrum kalmıştır. Geçmiş yıllarda ortaya konulan ilgi ve kararlılık, hep kesintilere uğramıştır. Son yıllarda; TBMM Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Edirne Valiliği ve Bahçeşehir Üniversitesi'nin üst düzeydeki ilgi ve katkıları ile başlatılan arkeolojik kazı, restorasyon ve koruma çalışmalarıyla, onlarca yıl kaderine terk edilen Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin makus talihi değişmeye başlamıştır.

IV. KAYNAKÇA:

- AHMED BADİ EFENDİ, *Riyaz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*, (Haz. N. Adıgüzel- R. Gündoğdu), C. 1/1, İstanbul, 2014.
- AREL, A., “ Lüleburgaz'da Zindan Baba Türbesi Olarak Anılan Yapı ve Edirne Yeni Saray'ın Cihannüma Kasrı Hakkında”, *Taç Vakfı Yıllığı*, C. 1, İstanbul, 1991, s. 10- 15.
- AREL, A., “Cihannüma Kasrı ve Erken Osmanlı Saraylarında Kule Yapıları Hakkında”, *Prof. Doğan Kuban'a Armağan*, Haz: Z. Ahunbay, vd., İstanbul, 1996, s. 99-116.
- ARSLANTÜRK, H. A.- – M. KOCAASLAN , "Padişah İçin Hazırlık: 1067-1068 (1656-1658) Yıllarında Edirne Sarayı'nda Onarımlar Ve Yeni Mekanlar", *Uluslararası Edirne'nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu, (4-6 Mayıs 2011), Bildiriler Kitabı*, Edirne, 2012, s.75-100.
- ASLANAPA, O., *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul, 2013.
- AYVERDİ, E. H., *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, 855- 886 (1451- 1481)*, C. III, İstanbul, 1973.

- Birinci Edirne Sarayı Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, (25- 27 Kasım 1995 Edirne), (Yay. Haz. E. Bilar), Edirne, 1999.
- BROQUIERE, B. D. L. , *Denizasıırı Seyahati*, (Yay. Haz. Ç. H. Schefer) (Çev. İ. Arda), İstanbul, 2000.
- ÇELİK, Ş., “Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şıkar-Gahı)”, *XIII. Türk Tarih Kongresi (4- 8 Ekim 1999 Ankara), Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. III, III. Kısım, Ankara, 2002, s. 1887-1903.
- ÇULPAN, C., *Türk Taş Köprüleri (Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*, Ankara, 1975.
- DEMİR, Ö., *Belgelerle Sarayı Cedid-i Amire-i Edirne*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.
- ELDEM, S. H., *Köşkler ve Kasırlar*, C. I- II, İstanbul, 1974.
- EVLİYA ÇELEBİ, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz. S. A. Kahraman- Y. Dağlı), C. 3, Kitap 2, İstanbul, 2006.
- EYİCE, S., “İznik’de Büyük Hamam ve Osmanlı Devri hamamları Hakkında Bir Deneme”, *İstanbul Üniversitesi tarih Dergisi*, S. 15, İstanbul, 1960, s. 99- 120.
- GUDENUS, P. F. R., *Türkische Reise 1740/ 1741*, (Yay. Gordian Erwein- E. Gudenus), Weiz, 1957.
- KOCAASLAN, M., “Düşmanlarımıza Ba’is-i Helecan vermek: Edirne Yeni Sarayı Tamir Etmek”, *TTK Belleten*, C. LXXVIII, S. 281, Ankara, 2014, s. 151- 162.
- KREISER, K., “Zwei unbekannte Beschreibung des Serails von Edirne aus den Jahren” 1740/1, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 3, İstanbul, 1982, s. 131-132.
- KURTULUŞ, İ. H., “Edirne’den Örnekler İle Namazgahlı Çeşmeler-II”, *Yöre, Aylık Kültür Dergisi*, Yıl: 10, S. 119, Ocak 2010, İstanbul, 2010, s. 76-85.
- NUTKU, Ö., *IV. Mehmet’in Edirne Şenliği (1675)*, Ankara, 1972.
- ÖZ, T., “Edirne Yeni Sarayında Kazı ve Araştırmalar”, *Edirne; Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara, 1965, s. 217-222.
- ÖZER, M., “Edirne Yeni Saray Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları”, *32. Uluslar arası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Bildirileri (24- 28 Mayıs 2010, İstanbul)*, C. 2, Ankara, 2011, s. 225-244.
- ÖZER, M., “Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedid-i Amire)'nin Mevcut Durumu, Sorunları ve Yapılması Gerekenler”, *T. Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S. 2, Edirne, 2011, s. 37- 56.
- ÖZER, M., “Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedid-i Amire) Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları”, *34. Uluslar arası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Bildirileri (28 Mayıs- 1 Haziran 2012, Çorum)*, C. 3, Çorum, 2013, s. 347-360.
- ÖZER, Mustafa, “Edirne Sarayı ve Mimarisi”, *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, C. 1, İstanbul, 2013, s. 474-488.
- ÖZER, M., “Edirne Yeni Saray’ın Avadis Benliyan Tarafından Hazırlanan 1905 Tarihli Vaziyet Planı Hakkında Düşünceler”, *14. Uluslar Arası Türk Sanatları Kongresi*, Kongrede Sunulan Bildiriler, (Paris, 19- 24 Eylül 2011), Paris, 2013, s. 559-566.

-
- ÖZER, M., *Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmiri), Kısa Bir Değerlendirme*, İstanbul, 2014.
- ÖZER, M., *The Ottoman Imperial Palace in Edirne, A Brief Introduction*, İstanbul, 2014.
- PEREMECİ, Osman Nuri,, *Edirne Tarihi*, İstanbul, 1940.
- RIFAT OSMAN, *Edirne Sarayı*, (Yayınlayan S. Ünver), 1. Baskı, Ankara, 1957.
- SAYGER, C.- A. Desarnod, *Album d'un voyage fait en Turquie par ordre de sa Majeste L'Empereur Nicolas 1 en 1928 et 1830*
- SEZGİN, İ., "1529 Yılında Edirne Sarayı'nda Gerçekleştirilen İnşa ve Tamir Faaliyetleri", *İzzet Gündoğ Kayaoğlu Hatıra Kitabı, Makaleler*, İstanbul, 2005, s. 397-407.
- SEZGİN, İ., "Sultan II. Selim'in Edirne ve Av Gezileri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 16, İstanbul, 2007, s. 1-32.
- ÜNVER, S., *Edirne'de Fatih'in Cihannûma Kasrı*, İstanbul, 1953.

Kısaltmalar:

EYSK: Edirne Yeni Saray Kazısı